

TENTOONSTELLING: De Bekoringen van James Ensor Werken van 1888 tot 1940

Gedurende Brafra zal Samuel Vanhogaerden Gallery een uitmuntende verzameling van werken door James Ensor tentoonstellen die samengebracht zijn voor de éérste keer

James Ensor, Ballerines muées en marguerites, olie op doek, 1936

James ENSOR, genie en grondlegger van de moderne kunst

James Ensor is één van de belangrijkste Belgische kunstenaars die thuishoort in het rijtje van Van Eyck, Rubens, Bruegel en Magritte. Zijn werken zijn van een enorme zeldzaamheid (hij schilderde amper ca 850 werken) en een groot deel daarvan heeft reeds een plaats gevonden in de grootste musea over de hele wereld. Het belang van Ensor kan niet overschat worden. Zijn naam duikt op in alle werken over moderne kunst en hij was grensverleggend in zijn manier van schilderen. Zo heeft hij het pad geëffend voor het ontstaan van o.a. het expressionisme, het dadaïsme en het surrealisme en ook vandaag nog zijn kunstenaars zoals Pierre Alechinsky en Luc Tuymans schatplichtig aan het werk van James Ensor.

Met de jaren begint de kunstmarkt zich steeds meer te realiseren hoe bepalend Ensor was voor de kunstgeschiedenis en wordt hij steeds meer internationaal gewaardeerd. Reeds tijdens zijn leven, en tot op de dag van vandaag blijven de tentoonstellingen in de belangrijkste musea over heel de wereld (de laatste oa. in het MOMA, Getty Museum en Musée d'Orsay) zich opvolgen en blijft het onderzoek naar zijn werk zich uitbreiden. De markt voor zijn schilderijen en tekeningen droogt dan ook langzaam aan op doordat deze werken hun weg vinden naar de museum-verzamelingen en omdat de weinige beschikbare schilderijen in familiebezit blijven.

Het oeuvre van James Ensor is tijdloos en blijft elke generatie opnieuw verwonderen en bekoren. Zijn werken zijn gezocht door zowel de klassieke als de moderne en zelfs hedendaagse verzamelaars, omwille van de unieke schilderstijl en door hun zeldzaamheid op de internationale kunstmarkt.

Deze tentoonstelling is dan ook een uitgelezen kans om een overzicht en een keuze te hebben die al jaren onbestaande was op de kunstmarkt van Ensor, en dit dankzij het 10 jaar verzamelen en opsparen van tekeningen en schilderijen. De expo wil de kunstenaar dichterbij het grote publiek brengen en toont naast de schilderijen en tekeningen ook foto's en documenten die beschikbaar gesteld zijn door het Ensor archief. Daarbij is er een nieuw boek/catalogus met meer dan 100 illustraties, dat een beter inzicht moet geven in de wereld van James Ensor.

Er zullen dertien schilderijen (doeken/panelen) getoond worden en meer dan twintig tekeningen, die ook uitgebreid beschreven en bestudeerd zijn in het boek. Dit alles met ondersteuning en medewerking van de Belgische en internationale Ensor experts (oa Herwig Todts, Patrick Florizoone en Susan M. Canning). Dit was nodig omdat er enkele nooit geziene werken getoond worden waarin we nieuwe inzichten over bepaalde thema's in het werk van Ensor kunnen ontdekken.

Het is ondertussen geleden van midden jaren 80 dat er een verzameling van deze omvang en belang getoond en te koop aangeboden is in een galerie. Het samenstellen van deze expo is dan ook reeds begonnen in 2010 en krijgt eindelijk in 2020 (iets meer dan 70 jaar na het overlijden van de kunstenaar in 1949) zijn podium tijdens de kunstbeurs BRAFA 2020.

Extra informatie:

(Xavier Tricot verzamelde al het beschikbare materiaal ivm zijn schilderijen en publiceerde een eerste keer in 1992 en opnieuw in 2009 een geïllustreerd overzicht van 852 schilderijen. Dit is zowel voor de studie van Ensors biografie, als voor de kennis van Ensors geschilderde oeuvre, een onmisbare bron van informatie.)

Expo van 23 januari tot 2 februari 2020 tijdens de BRAFA – kunstbeurs in Brussel
Open voor het publiek vanaf 26 januari.
Stand n° 140a

Biographie James Ensor

James Ensor wordt in 1860 geboren in Oostende. Zijn moeder baatte een boetiek uit met souvenirs, chinoiserie en maskers, die later een grote inspiratiebron zullen zijn voor vele schilderijen en tekeningen. Vanaf zijn vroege tienerjaren wist Ensor dat hij een zeer getalenteerd tekenaar was en al snel keek hij verder dan het opgelegde leersysteem.

“In 1877 trok ik naar de Academie van Brussel, in 1880 ging ik er weg, m'n buik vol van dat hok voor bijzienden, verzadigd van de antiekers, dronken en moe van afgehaspelde complimenten uit de monden van vulgaire professoren...”

Tijdens deze academiejaren toonde hij echter wel een grote interesse voor de oude meesters en die invloed zal ook blijvend aanwezig zijn in een groot deel van zijn oeuvre.

In de talrijke brieven, pamfletten en redevoeringen citeert hij regelmatig Vlaamse meesters zoals Bruegel en Rubens, maar ook Rembrandt, Goya, Turner en Watteau.

“Rembrandt m'a plu d'abord beaucoup, mais mes sympathies sont allées beaucoup plus tard à Goya et Turner. Je fus charmé de trouver deux maîtres épris de lumière et de violence. Les inventions extraordinaires de Jérôme Bosch et Pierre Brueghel me plurent extrêmement aussi. Je trouvais les œuvres supérieures à celles des autres maîtres de l'école flamande.”

(brief van Ensor, ca. 1894/1895 aan de Vlaamse kunstcriticus en dichter Pol de Mont)

In 1883 werd de groep Les XX opgericht en deze was voor Ensor van groot belang. De advocaten en kunstkenners Octave Maus en Edmond Picard waren de drijvende kracht achter deze groep, die zich distantiëerde van de officiële instanties en van het academisme, en die ook actief wilde bijdragen tot de vernieuwing van de moderne kunst. Deze salons waren een belangrijke gelegenheid voor Ensor om zijn schilderijen tentoon te stellen en hij verkocht er verschillende werken. Ook daar stuitte hij echter op onbegrip van zijn collega's, maar uit deze strijd putte Ensor inspiratie en kreeg hij de aanzet tot vernieuwing in zijn oeuvre.

“...omringd door vijandigheden binnen de groep van de twintigers, en in die mate bekritiseerd, dat ik met plezier maskers begin te schilderen. Sindsdien laat de smaak van het masker mij niet meer los...”

(brief 6 okt 1899 aan Dujardin)

Ensor benadrukte gedurende zijn hele loopbaan de kritiek die men had op zijn werk in zijn brieven en voordrachten, hetgeen zijn mythe alleen maar versterkte.

“In 1881, al sinds mijn eerste Salon van Chrysalide en vol vredelievende intenties, overrompel ik alle gangbare schildersfatsoen. Ik krijg een regen van kritiek over me heen: sindsdien laat ik mijn paraplu niet meer los. Ze vervloeken en beschuldigen me, ik ben gek, slecht, boosaardig, onbekwaam, onwetend...een eenvoudige 'kool' wordt een verdorvenheid, mijn interieurs zijn platvloers... Een helse strijd is losgebarsten...”

(Uittreksel uit een voordracht van Ensor in 1922)

1886/87 is een keerpunt in de evolutie van het werk van Ensor en in deze periode ondergaat zijn oeuvre een spectaculaire wijziging. Hij verandert zijn iconografie door het toevoegen van maskers, grotesken en fantasiewezens. Dit zien we voor het eerst in zijn magistrale tekening La Tentation de Saint Antoine uit 1886/87 die zich in het Art Institute of Chicago bevindt. Zijn schilderstijl evolueert van een eerder somber palet naar een heel persoonlijke kleurrijke en geniale toets. Een nieuwe stijl die de kunstgeschiedenis mee zal leiden in zijn voortdurende evolutie en die we als een voorloper van het fauvisme, expressionisme en het surrealisme kunnen beschouwen. In deze nieuwe stijl begint Ensor in 1888 aan zijn belangrijkste meesterwerk De Intrede van Christus in Brussel. Vandaag heeft dit monumentale schilderij (2,58 x 4,31 m) zijn vaste plaats in het Jean Paul Getty Museum in Los Angeles, van waaruit het nooit meer uitgeleend wordt.

“De Intrede van Christus in Brussel is een hoeksteen van de verzameling van het Getty Museum. Het is ook een baanbrekend werk van het modernisme en een mijlpaal in de Westerse kunstgeschiedenis” verklaart Timothy Potts, directeur van het Getty Museum. “De meeste bezoekers denken dat impressionisten zoals Monet en post-impressionisten zoals Seurat de avant-garde van de 19de eeuw zijn. Wel, ze zullen verbaasd zijn als ze

de veel radicalere en modernere werken zien van Ensor: een echte en zeer aparte beeldenstormer."

De positie die Ensor had op het eind van de 19e eeuw geeft Alfred H. Barr (kunsthistoricus en eerste directeur van het MoMA in New York) weer met volgende quote; "Op dat punt in zijn carrière was Ensor wellicht de meest vermetele van alle levende kunstenaars. Gauguin maakte toen nog semi-impressionistische werken en het was pas in het daarop volgende jaar, in 1888, dat Van Gogh, onder de brandende zon van Arles, zich kon losmaken van het impressionisme." Een andere uitspraak van deze kunstcriticus die ons een inkijk geeft in het belang dat hij hechtte aan het oeuvre van Ensor was ; "Ensor is alleen bekend bij ingewijden, maar hij is de dapperste en brutaalste schilder van zijn tijd."

In 1893 wordt de schildersgroep Les XX ontbonden, maar Ensor krijgt een ander platform om zijn werken te tonen, met de oprichting van een nieuwe groep, La Libre Esthétique (opnieuw door kunstliefhebber Octave Maus). In die periode koopt het Museum voor Schone Kunsten te Brussel als eerste museum een schilderij van Ensor aan (De lampenist, voor de som van 2500 frank), en ondanks de kritiek op zijn werken zijn er enkele vroege liefhebbers, zoals de familie Ernest Rousseau-Hannon, Emile Verhaeren en Eugène Demolder die zijn werken beginnen verzamelen.

Zijn faam groeit en vanaf 1900 zal hij ook deelnemen aan de meeste tentoonstellingen in Europa. De vraag naar de schilderijen van Ensor blijft groeien, mede dankzij zijn goeie relaties met de familie Lambotte en François Frank, die al snel grote bewonderaars zijn van zijn oeuvre. Het was François Frank die met de schenking van zijn collectie aan het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen de basis legde voor de belangrijkste Ensor-verzameling ter wereld.

Vanaf 1910 krijgt Ensor grote solo-tentoonstellingen oa. in Rotterdam en Antwerpen en het respect onder collega-schilders groeit met de jaren. Sommigen, zoals Max Beckmann, Emil Nolde, Vuillard, Kandinsky en Heckel komen hem zelfs opzoeken in Oostende.

In 1911 begint Ensor aan zijn uitgebreide project van de Gamme d'Amour, waarvoor hij teksten, tekeningen, schilderijen, muziek (reeds vanaf 1907) en het decor ontwerpt. Dit ballet zal pas in 1920 tijdens zijn tentoonstelling in de Galerie Georges Giroux in Brussel een eerste keer opgevoerd worden en op deze tentoonstelling zal het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten van Brussel zes nieuwe werken aankopen.

Op de vijftiende Biënnale van Venetië in 1926 wordt België vertegenwoordigd door James Ensor en daarna volgen de publicaties over deze kunstenaar zich op. Hij krijgt verschillende tentoonstellingen in het buitenland (Hannover, Berlijn, Dresden...) en een grote en belangrijke retrospectieve in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel in 1929. Daar wordt voor de eerste keer zijn opzienbarende schilderij De Intrede van Christus in Brussel getoond en hij ontvangt er ook de adellijke titel van baron. Ensor begint steeds meer het respect en de roem te krijgen die hij verdient en in de jaren dertig volgt een eerste grote tentoonstelling in Parijs in de Jeu de Paume, waar bijna 180 werken worden samengebracht. Ook zijn geboortestad Oostende brengt Ensor een hommage met een grote viering en een tentoonstelling met zijn werken in dialoog met oa. Picasso, Dali, Miro en Max Ernst. De musea beginnen Ensor op te nemen in hun verzamelingen en in de jaren veertig koopt het Albertina Museum in Wenen een geheel van 26 tekeningen en 59 etsen. Nog tijdens Ensor's leven maakt de Galerie Georges Giroux (in 1945) een

grote retrospectieve en doet de National Gallery in Londen dat nog eens over (in 1946). Ensor werd tijdens zijn leven dus wel gewaardeerd en zijn werk werd op internationaal niveau getoond.

Het geschilderde oeuvre van Ensor is eerder klein met een 850-tal werken, waarvan er slechts een honderdtal gemaakt zijn tussen 1886 en 1900. De meeste hiervan bevinden zich ondertussen in museum-verzamelingen, slechts een vijftigtal (meestal kleinere) werken uit deze periode zijn nog in privé-bezit. Ensor's werk van na 1900 is lange tijd onbemind gebleven maar vindt ondertussen ook zijn weg naar belangrijke privé-verzamelingen en musea.

Als James Ensor overlijdt op 19 november 1949 in Oostende kon hij terugkijken op een mooi parcours met een groot respect voor zijn bijdrage aan de moderne kunst. Zijn belang is intussen in die mate bestendigd dat het werk van James Ensor op één lijn geplaatst kan worden met de allergrootsten uit de internationale kunstgeschiedenis. Zijn visie op zijn originele thema's en zijn schilderstijl zijn blijven evolueren tot in zijn latere jaren en net zoals bij zijn eerste werken heeft het publiek tijd nodig gehad om deze evolutie naar waarde te schatten. De kracht van Ensor is dan ook dat hij steeds modern en vooruitstrevend is gebleven, onafhankelijk van alle trends en '-ismen' die hem gepasseerd zijn doorheen de 65 jaar dat Ensor schilderde.

Samuel Vanhoegaerden

Biographie Samuel Vanhoegaerden Gallery

Opgericht in 2000, de galerie is gespecialiseerd in schilderijen en beeldhouwwerken van de periode tussen 1945 en vandaag. Ze heeft reeds solo tentoonstellingen ingericht van de Belgische kunstenaars Panamarenko, Christian Dotremont, Bram Bogart en Fred Eerdekens, met telkens uitgave van een catalogus. Verder zijn er ook exposities geweest van internationale kunstenaars als Andy Warhol, Roy Lichtenstein, Tom Wesselmann, Alexander Calder, Hans Hartung en Sam Francis.

Samuel Vanhoegaerden Gallery
Zeedijk 720
8300 Knokke
+32 477 510 989